

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒԹՈՆԻԱՅՑ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՑՐԱԿԱՆ

ԵՐԿՈՉԱՎԱՐԵՐՈՒ ՏԱՐԵ

զՄՏՈՒԹԵԱ ՈՒՐԱԿԹ 16 ՅԱՆՎԱՐ 1852

Theta 420

ՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ, 18 ՅՈՒՆԻ

Wātāvāravā.

Digitized by srujanika@gmail.com

Ճառանակէ մը ՚ի վեր ազգային օրագիրները
քեզի խմացուցին հռովմէ ական Հայոց մէջ եղած
խռովութիւնները Վենետիկի Միսթարեան միու-
քանից դէմ եղած թշնամութենէ պատճառեալ։
Ի սկզբանէ ես ականատես ու լրւու ունինդիր ե-
ղած եմ՝ այս անցից, արդ թէ իմ կարծիքս հար-
ցընես, քեզի կարծօրէն այսուի զբուցեմ, որ
խռովութեան մայրը եկեղեցականաց անմիաբա-
նութին է։ որսնցմէ ոմանք ազգասիրական կրօ-
նափրութեամբ, և այլք բացարձակ կրօնասի-
րականը զնքերով իրարու դէմ կըմիցին։ Այս
կռուցյն բնական հետեւանքը ժողովրդեան երկ-
պատակութին է, և վախճանը կերեւայ որ պիտի
ըլլայ՝ կրօնէքի վրայ հաստատուած ազգութիւնն մը
քոլրովն շփոթելով խանգարիլը, և այս շփո-
թութեան մէջ պիտի անհետանան երկու կողման
հակառակորդներն ալ։ Ժողովրդը,
որ այժմ ազգային կառավարութեան անուն ունի
և ոչ գործադրութիւնը, ան ատենը այս անու-
նէն ալ զրկուելով, իր մասնաւոր կարծիքը հար-
կաւ իրեն օրէնք պիտի սեպէ։

Քանի՞ որ բացարձակ հակառակորդները ժողովրդին գովազդենք ամսածելով գոնիք արտաքին բաղադրաւ կանութե կերպը կը պահէին , այնպէս կը թուեր , որ երկու կողման մէջ ժամանակաւոր հաշութեաց ըլլայ , բայց բանի որ գրով և բանիւ անաշու կը կուտին , իմ վերսոյիշեալ կարծիքս աւագելի ստուգութիւն մը եղած կը սեպէմ : Վնչպէս առանց մէկի երկուք ըլլար , այսպէս առանց միա բանաւթեան ըլլար իրազողութիւն . և բանվով կարծեաց կուռսոյս մէջ միաբանութիւնը տնիկա բելի է , անմիաբանութեան հետեւ անըն է երկու կողման կարծեաց երրորդ ու զօրաւորագոյն կարծիքէ մը յազդութիւն . այս է երբ ժաղացուրդ գոյէ . «Բայց իշխանութեն իանձը իրեն օրենք ՀՀՀՅ»

(1) Կառօթեմբ թէ յարգոյ նամակաբիրը առելք Զգութեան պահած կը ըստ, Եթէ կրօնամնական ըստ ըլլո՞ :

A decorative horizontal line with a central floral or geometric ornament, flanked by two smaller floral motifs.

Յարգոյ հըատաբակի Հ-

Digitized by Google

Կազմացն մ այս հետևեալ յօդ ուածո ձեր պառաւական Աբբայոց մէջ տակելու բարեհաճիք :

Օարմանք չէ , եթէ վերջառուի հովուի
հանդերձով զարդարեալ գոյլի մը խուժադու-
և ահուելի կերպարանիբը յայտնուելու ըլլայ : Խ-
րամանկութեամբը՝ ի ծածուկ կրնայ շնաթութ-
տարածելով քանի մը հեղիկ և նորահաս ոչխա-
ներ կլանել . և փոտահելով իր յազդութեա-
վայ պարծիւ և փքանալ նորանոր նենգամե-
յացուրով : Խալջ իր սոսկալի գործողութիւնը ձ-
բունակի լու ժամանակը , ահա սոցն երեան և
լիով գովզանին արիւնառուշու և անագորյն ըն-
թիւնը կերեւակայցնք : Ասկայն ի՞նչ հիացուա-
ի՞նչ ցասումն կը յափշտակեն մեզ , երբոր մար-
կային դէմքով վահմ և քաղցր աեւրով հովու-
գոյլի մը սիրտ ունենայ : Խրեերը զատիլու-
րով չէ : Գրգռել , խառվել , բանդել և զո-
բուել . ահա իր նահատակութիւնները . և
ամենայն երեւելի գործերը Առուծոյ և եր

էր ծննդէն շատ առաջէ ։ բայց եւ այնպէս հա-
տրակութեամբ բերանը տնանց ք խոզիքն գրի
ու առաւնն է խոզօք լորի ընտան շարժութեամբ և ա-
մբագական յա զմանց ։ Անսնը կըսին թէ Վե-
հ տիկի Միխթարեանց գէմէ այս գիրքը ։ այլք
ըղողնեն և մէջ իշտածիք թէ ընդհանուր աղգին
զատուցին կըդպչի ։ եթէ ներես, իմ մասնաւոր
սորհրդածութիւններս բեզի պիտի հաղորդեմ,
լջիսը աղատ կամքիդ թողարկ ։ Նստի գիտեաս,
որ այս գրուածքը անկողմնասիրաբար կարդալու
համար՝ առաջադրեցի որ երկու օրի չափ, գննէ
դիտուարութեամբ Հայ չըլլամ ։ այլ ինքնիւրս
խտալսցի մը համարիմ ։ մասնաւնդ թէ գիրքն
աւ ոչ թէ Հայու մը, այլ խտալսցիի մը համար
գրուած կիրեայ ։ Մէկ դի թողարկ Խիզորնո տ-
նունը, շարունակիցի ։ Ի սկզբան շուարեցայ թէ
ի՞նչ պատասխան կարենան պիտի տալ Վենեսիկի ի-
Միսբանը այս իրենց գէմ եղած ամբատանու-
թեանց, իրենց գէմ զրուցուածը ի՞նչպէս կընայ
ըլլալ որ զրաբարտութիւն ըլլոյ, քանի որ փառ-
տերը վկայութեամբ ու համարտգրով հաստա-
տուած են ։ բայց կըսէի, ինձ ի՞նչ հոգ ։ ես
եկեղեցական չեմ ։ հաւատոյ խնդիրներան չեմ
խառնուիր, ու քանի մը ինձի ու բեզի գիրքը ե-
րեալ դիտողութիւններ ընելով, շարունակիցի
մինչեւ ։ գլուխը, անկից աւ մինչեւ վերջը ։

լաւ կը լսայ որ զ խնամ , պրալի լուրջ և
թէ չը բարա ճաշաքաղեց եւ լուս բէ չը տառեն
Ահնեամիկ կեցած եմ , Ուաֆայէլեան դպրոց
և վանքը . ուստի տեսածս կը նամ ողջմուռ [թէ]
դատել : Յիշեալ խալերէն գրքին 119 երեսը
կարդացի Ուաֆայէլեան և Մուրատեան դպրո-
ցականաց վերջի աստիճանի ագիոսութեան և ա-
նոնց անհաւատի դաստիարակութեան վրայ իսխա-
շոտ կատակներ : Կը սէ հէ զինակը՝ որ ասոնց ձեռք
տրուած գրեթերը , բաց ՚ի Հայկեան քերականու-
թենէ և բառգիրեթերէն , միայն Վոլթէսի գը-
րուածքներ են և ուրիշ քանի մը բարսյական
դէմ վիպասանութիւններ : Հեղինակս Վատուա-
ծաբանական խնդիրներու կարգը կանցընէ այ-
երիտասարդներուն Պօլսոյ մէջ ձեռուընին դրա-
հսուաւէտ ձեռնոցները , Ֆէսի ընին , չիկառանները
մարմնոյ անդամոց ձեր դուրս ցատթէկնեցընն լ

ուացը համար կարծէ ընել, մինչդեռ ըստ ներքեւ և ոչ հասարակաց օգտից դիտաւորութիւն ունին : Պատմութիւնը կըցու ընէ մեզի այսպիսի անձնիք՝ որնիք հպարտութեամբ սիդացեալ շակը ձևանան արե գական պէս պայծառ ճշմարտութեան մը վրայ , որպէսզի իրենց այս գտառապատելի գոռողութեանը և նախանձուն և ունայն թեանը տրդելք չի տուն . և միջու նորանոր և ոպակա հակառակ ժեռամբ զինեալ վազեն ճշմարտն գէմ . և թող խորտակին : Կիչ մէս մը Ովոյլաք մը իրենց մալեանդ կատղութիւն տինը գտառապարտելի չեն՝ ինչպէս անոնք որ որպատիւնութեամբ և նախանձուլ կըտենչոն օրինարարք սե ցուցունել աշխարհքիս տաշե Երայրին , ուսովհետեւ իրենց պէս անզդամ , բամիտ և գայլասիրտ չեն : Բայց ինչ կըտան այս մարդիքը այս գմանային վարմանըէն : Կի ծութեան և սուսթե պէս անարգելի և գորշը ըլլալն ՚ի զատ , անոնց ու համբաւուն կըլլալն Ուրիմն արտաքը կարգի բան մի է , և թէ ի լիրէն ամբառանիք գրքի մի ծառեալ և ի վայոյզ հեղինակները անոնց կարգը անցնին : Թէ սոսնք ալ սոսութիւնը հաւատոյ քողովը ծածկեր . միթէ արքայութիւնը շահինք ըսի և

Համար հագուծ նեղ և Պարի զի մօտա զգեստները՝
և այլն և այլն՝ Չեմ կը նար չու թէ որս վարժաւ
բանին ընկն երես աշխարհ չէ ու անուանի հայ
մալարանաց աշակերտացը հաւատուր են . բայց
կարծեմ որ բոլը բովին ալ տգետ չեն . իսկ իրենց
քրիստոնեական կրթութեա վայ խորթիւ կը վկայեմ,
թէ , կրօնաւորականէն առարքերու թիւն չունի .
ամէն օր պատարագ տեսնել , օրը չորս հինգ ան-
գամ աղօթք , և չը զիտեր որդափ հագետրական
կրթութիւններ : Եղայիլեալէ ոյս երիտասարդաց
որի իցէ օտարի հետ խօսակցիլը , կանանց հետ
ամեննեին տեսնութիլը . հրաման չկայ նաև կորդալ՝
Վասուածաշնչ գրաց օրինաց և երգոց երգոյն
գրեիրը , որպէսզի չըլլայ որ պղորդ գաղափարներ
ծագի մաքերնին . թաղ թէ Վայթէուը : Վյա ե-
րիտասարդը իրենց հայրենիքը դառնալուն , ե-
կեղեցականաց իրարու հետ թշնամու թիւնէ գար-
շելով , կամաց կամաց կըպազի եռանդնին . և այս
պատճառու անհաւատի անուամբ կըբամբ ասու ինք
Տգետ ու ցոփ աշակերտներէս մէկը հինգ տարիէ
՚ի վեր գերապոտիւ շատունեանին դպրոցը խոա-
ւերէնի և հայերէնի դասասուր է . կարծեմ թէ
ասոր հակոմիտու թիւնը միւս աշակերտներէն
տարրեր պիտի ըլլայ . որով տգիտու թիւնն ու
յանցանքներն ալ արդարանան :

այս տեղս գմօնքը չե՞ն դարձուներ : Արօնքի հա-
լածիչը շատ ծառեցան . սակայն կրօնքի վահա-
նովն , այն խոկ հաւատաց , օբինաց , խղզից , ազ-
գայնութեան , ընկերութեանց և յաւերժական
հիմնարկութեան մը դէմ պատերազմակ թիւ է
գտնուին :

Եյս օտարազգի գրքին մասմխար հեղինակաց գլուխորը , որ մասիսոն ընթերցողը մէկէն կերեակայէ ովլ ըլլալ , գիտելով անձին և մատենին մէջ գտնուած յարաբերութիւնները , այդ գլուխորը բոլորին նախանձով վառեալ կրնար գտնել որ մինչեւ ժամանակին պատեհ արաստանութիւն մը ընելու վոր արժանաւորութիւնն ալ չու նի : Ենթագար կըմունայ որ բաներորդ գորուս մէջն ենք : Դժբաղդաբար խոցնորսութեան և մօլեգնութեան իշխոնութց ջրջցաւ . և անսնց կաօրուանքներէն չենք մը կընար կանգնուիլ . Դաշցնիք ձեռքերնիդ , ովլ գրասպատիւ հեղինակ , պիտի մընեք հիմա զայն ձեմշնամաց և եղբարց պրատին մէջ , անսնց արինամթաթաւ փորուսիքը ձեզ բալազ պիտի որոնէս սուր և ուրախ աշքավ մը եթէ արբայրութիւնն թալու նշան մը ունի՞ն : Բայց , աւաղ , այն ջանիկ և անուշօրերը անցան . աշխարհքս աս

Պածութիւնն որ հեղինակն ընէր , հարկաւ կակ-
նածէր ու չէր համարձակեր բարե միտ քրիստոն-
եայ մը և Ազգիս մէկ Երկեղի ու բարեբար Ամի-
րան Գլուխոր Երեւանիս անուանել :

(Op. 244.) Ենձնական պակասութիւնները ,
կըսէ հեղինակու , երբէք յանդանը տես սեպուիր .

որով և այս կարգի պահանջութիւնները ծալըռզը անմիտ ու լիմար է : Կեզեայ որ այս տեղու երեակացութեան սաստիտ թեամբ մոռցած ըլլայ առջի ըստաները . որովհետեւ Առուածաբանս իւր գրքին 186 երեսին մէջ , իբրև խիստ հարկաւոր գիտելիք մը կըսէ . “Նախ և առաջ ոլէտք է գիտնալ , որ Վենետիկի Միհթարեանք իրենց ծանրութեան և իմաստութեան ձեւ մը տալրու համար ամենքն ալ ակնոց կըդնեն : Այլրելի՛ ընթերցող , ՚ի հարկէ ակնոց չի գործածող Վենետիկի Միհթարեան միաբան տեսած ես , բայց ունեմ , նախ և առաջ ըստած փաստը : Այսկից ալ առաջ եր . 176 , 178 , մեր բնական պահանջութեանց ներող մարդասէրը՝ ամենառն ծանօթ և սպասէր անձի մը ակռաներն ու քալուածքը կըալրէ , ու համարձակ կըսէ թէ անկարելի է որ իմաստը պատել է

իծագոս զապեմ երբ այս անձին փողոցներու մէջ հանդիպիմ , և այն : Կըծաղրէ նաև զմերապառուելի ։ Արսէնը թշնամութեան ոգւով (Եր . 41) , իբրև թէ Հայոց ժառանգական թագաւորութեան երրորդ ցեղէն , այսինքն Բագրատունեաց տոհմէն ուղղվ գծով իջած ըլլայ : Կը աւախ զաեմափայլ Տիւղեանց ազնուատոհմ գերաստանին վրայ (Եր . 108) , իբրև տղիտաբար աշտպան Վենետիկի Մխիթարեանց , ու կըդովիլ այն ազգատոհմը ըսելով թէ , “Քիչ բարեարութիւն ըրած չեն ազգին , իբրև թէ մասւորապէս հռոմէական Հայոց մէջ ասկէ աւելի արերար տուն մը գտնւուեր : Բայց առաջ երանք : Կըծաղրէ ու կըհայհայէ ։ Պետրոս Միսեանը (Եր . 167) . զանիկա Յովհաննու յայտնեան անմիաբանութեան հրէշն նմանցընելվ . որ մանկաղը ձեռքը Վենետիկի սուրբ Պարսկականը գուրու զանքէն դուրս կոստնու :

Իբրև թէ բաւական ըլլուր ծայրագոյն Արտ-
ուածաբանիս ազգին երիտասարդները, Ամիրանե-
րը ծաղըել, կըծաղըէ բոլոր Վ ենետիկի Ա խիթմար-
եան վարդապետները, կըշարակարդէ անոնց Հայ-
կանեան բառդիքերն ու ժերականութեաները Ա խիթմար
աբբայի ժամանակէն մինչև ցայսօր. կը յիշէ նաև
անոնց սեղանատունք՝ այսինքն շաբաթերութեանը .
կըծաղըէ ամէն վանահայր զատ զատ՝ ըսելով Եւ-
ջանիաբար Բագաւորով այս ինչ արքայ, ըմոռնար մինչև
անոնց մօրուքը ըսելով, (Եր. 156) բոլոր Վ ենե-
տիկի Ա խիթմարեանց մօրուքները, մազերը, ու
մարմնոց բոլոր հերերը մէկտեղ բարդելով, բա-
րեկրօն գիտնական բահանայի մը մօրուքին մէկ
թելլ չէ : Դեռ բաւական չէ, կըծաղըէ խոս-
ւցիքաբէլէթի իւր կրօնակից բահանայն շատ
տեղ, և մասնաւորապէս (Եր. 206) կըզոչէ, ողլ

կանեցաւ : Ասկայն մի՛ վշատիք, սիրո առեք, ուրիշտեսակ զէնըեր գործածեցէք. որոնք առջինէն վար չմնան : Եւ իրաւի նայեցէք թէ ի՞նչ պատրաստութիւններ կընէ . գլուխը ձեռքին կոթնցուցած բարի սրտին մէջ գիւտ կը փնտաւէ. տհաւասիկ տեսութէ թէ ի՞նչպէս ասկէց հօն, անկէց հօս կը ճեմէ, կը լրանայ . անշուշտ կարծենք թէ մարդ կային ազգը սպիտի տղաւաէ, մէծ հոգի և առասպանոց մէջ է իր վերջին համելու : Յան կարծ մատերը կը տնիէ, աշքերէն բոցեր կը ցայտէ, բերնէն թոյն կը շնչէ, խառովու թիւնը բնուանեաց մէջ կը ցանէ . հայրը որդւոյն՝ որդին հօրը թշնամի կընէ, հուրը ոտեղն սիրտերու մէջ կուղէ թափել, շատոնցմէ մասցաւ իր բարձր պաշտօնը և պարտերը : Ուստի ազգին երևելի անձնիքը, իր պատմութիւնը, նոյն խոկ արդեք կրտանայ և թափուր Պոհեմացի ժողովուդոց ազգակից ըլլարւ վախնար, վասնղի յանդուգն է : Կը որտմանի, կը վառի, կ'աղմկէ, կ'որոտայ . ի՞նչ է արդեօք միաքը, անշուշտ պատգամ՝ պիտի խօսի . ոչ, ոչ, աւելի օգտակար, աւելի բարեսէր նպատակ մը ունի :

Վենետիկի Միսիթարեանց Միաբանութիւնը ,
Կըդոչեն իր կիրքերը այլազդ մատենի մը մէջ ,
Միսիթարեանց Միաբանութիւնը այնչափ տարի-

շոր և միանգամայն տգետ Քարելիքթթի . ու
171 երեսին մէջ Աչլիւեան Պատրիարքը գովելով
կըսէ, Տարբայոց շահից որ այս անյօ ինդու-պահու-
լական եկեղեց-ոյ հարազար որբե և և իւստ աղողի հարբ և
վասնչ Քարելչելիին իւեւ բարեկամ չէ :

Այսպիսի գեղեցիկ անկողմնասիրութեամբ քանի մը խօսք ալ Բրոբականատայի դպրոցին աշակերտաց կը զուցէ Այսուածաբանն հեղինակը, և այսուի միայն աղակառութիւնն կրգանայ անոնց վրայ, որ մինչեւ ցայծմ՝ ներողամատութեամբ վարուեր են, և խիստ միջոցներ ՚ի դպրծ չն զրեր Ա ենեսիթի միտք սմութիւնը քանդելու. որով և պարապ ժամանակ դառան ասոնք (Եր. 210) ոռնաւը, սուտ գիրքեր տողելու, և պարզամիտները խորբելու. ու կը հետեւ ցընէ այս խաղաղութեան հրեշտակը, որ չարեաց արմատը խլելու և խաղաղութեան ծառը տնկելու համար (Եր. 241) պէտք է և այս է միմիշոյն միջոց, ջնջել, վերցնել, շայիւնն աւրախառն-իի-նեները, պարապուիի-նեները, վարժարան-ները ու ոո-ը Պալարու վանքը: “Իշխանն այս խաղաղութեան ասաց և եղեւ. հրամայեաց և կործանեցան”:

Աիրելի՛ ընթերցող, մինչև ցայտմ փոքր ՚ի շատէ իմացուցի բեզի հեղինակիս անկողմնասէր և քրիստոնէի վայել դժացմունքները . բայց ուրիշգիտնալիք մըն ալկայ . որով լիուլի գաղափարը կունենաս այս անձին վրայ . Ի՞այց այնպիսի խօսք մը որ գիւղին չէ գրելը, այնպիսի խօսք մը որ կատակի ձեւ չունի, ու իմաշացո քունը երեք գիշեր կտրեց . Ոյս անկողմնասէր Կատուածաբանը ծաղրեց աշխարհականները, ծաղրեց եկեղեցականները, գմոնիքի գատապարտեց իւր կրօնքէն եւզօնները, ցանուցիր ըրաւ ազգօդուտ միաբանութիւնմը . Համբերութիւնն : Սակայն ի՞նչ կուշըր արդեօք ամբողջ ազգե՛մը : Կըտարակուսիմ սոյ տեղս թէ պէտք է արդեօք միշտ իտալացի ննամ, ինչպէս ենթագրեցի ըլլալ այս գեղեցիկ էրը կարդալու ատենս . բայց ո՛չ, ես ազգութիւնմ ու կողջագուրեմ . և այս վայրկենէս յահանեան Անաս Բարեւառ իշլույշն անոնց, որ ու մայն բառանց՝ այլ անյին թշուածքն է Եւ պատրաստ եմ առատագութ օգոստափառ թագաւորիս և իրելի ազգիս համար կեանքս զոհելու : Ո՞ր խաղաղութեան ոգին իրէն ականջն սուլեց թէ այցը ւր վաղեմի թագաւորութիւնը ձեռք բերելու ըրփափագի . զի՞նչ քան զայս մեծ զապարտութիւն կը կատարի հեղինակս (եր. 246), թէ քանի որ ունչ ունիմ պիտի բողըքեմ առաջի Հռովմայ, իստի բողըքեմ առաջի տիեզերաց, որ Վենետիկի իաբանը զբարտիչ են, սուտակասպաս և հերեիկոսութեան հակամիտեալ, ես ալ ազգավին բողըքեմ Հռովմայ առաջն, կը բողըքեմ բոլոր ըրոսպիոյ և Վեծի (Օսմաննեան տէրութեան առաջն, կը բողըքեմ բոլոր աշխարհի և Կատուածոյ առաջն, որ այսպիսի զբարտութիւն մը սուտ է, և մշակ սուտ, որչափ սուտը սուտ կը նայ ըլլալ:

Կըզարմանաւմ, թէ տէրութեան և ազգի վել
լուբերիալ ասանկ խնդիր մը ինչո՞ւ եկեղեցական
խնդիրներու կարգ կանցնի և աշխարհական պատ-
րիարքի իշխանութեամբ չդատապարտուիր թէ
գերը և թէ գրող : Ի՞այց հոգ չէ . մնկը մեր
երջանիկ Առաջանին անդին կենոցը համար ան-
դադար կազօթենք և անոր արդոր վրէմինդրու-
թեանը կըմատնենք իւր և մեր թշնամիները :

Աիրելի՛ ընթերցող, կարծեմ թէ դու ալ ինձ
հետ մէկ տեղ կըխորհիս , թէ ի՞նչպէս կարելի է-
առանկ անտեղի զբարարութիւնի մը ընել : Յիշաւի
զարմանալի բան , բայց միայն պարզասիրու մար-
դիկներու համոր : Այլ եթէ այսպիսի զբար-
ութիւն մը՝ իբրև ճշմարիտ յաջողէք ՚ի վեաս
համակ աղջին , միթէ զբարարութիւնը կըսսակար իւր
ըրածէն : Ես այնպէս կըխորհիմ , որ անմեղ պար-
տէրութեան առջին կասկածելի ցուցնելու հա-
մարձակելին ետքը , ինքն իր սկզբանցը հետեւ լով՝
թէոր խիստ շատ անվասա անձանց աքսորվիլլը , ո-
մանց բանտարկուիլլը , և այլց սպանութիւն առ տես-
նէր , պիտի ըսէր . վախճանը միջը կարտարացնէ . շ-
րովնետ իմ վախճանս սուրբ եր , ունեցէ միջը պիշ վէ-
կանոր ըլլալ : Ա երջապէս չեմ կրնար հասկնալ , որ
հեղինակս վերսիշեալ զբարարութիւնը ընելին
ետքը , ինչո՞ւ փուռք տեղը պատուական Արհիել
պիսկոպոսի մը ձեռուները և ազուները յերկինն
կըբարձրացնէ և օրհնութէ հեղեղներ կըթափէ-
ագգիս վրայ (եր . 196) . Բայց այս անտեղութիւն
ալ անշուշտ իւր երեւակայութենէն առաջ եկած
սիմիտ ըլլայ :

Ուեր առատագութ մեծազօր կայսեր կենացը
անդադար աղօթելով յերջանկութիւն մեծի օսման-
էան տէրութեան և ամենայն հաւասարիմ հպա-
ռակաց , մնամ . Յարդութեան ձերում
Կաստանդնուպոլիս , 5 Յունիսի 1852 :

Արագրոս 417 Թուովը Վանիսայի Աշխատելու Շնչարական թուովը հինգ երրորդ տարւոյն եղիմտից հաշիւը ըստարակելով, ծանուցինք յարդոյ հասարակութեանը թե հետեւ թէ հետեւ թէ թմբիւած նոյն քնկելութեան հինգերորդ տարւոյն բաժանորդաց նուանքը միջամիջոց պիտի նշանակեմք . բայց անազան պատճառներէ արդելեալ, այսօր միայն արտղ կը լամք մեր խոսաւումը կատարել: Այս ութիւն մեր բարեսէր ընթելցովաց մասնաւոր շագրութիւնը կը հրաւելիւմք այս ցուցակին այս . ուր պիտի տեսնեն աղքատ արհեստաւորէր, գործաւորներ և մշակներ, որոնք ազգասիւթենէ և բարեպաշտութենէ շարժեալ մէջմէկ ամին, այսինքն 25 դուշ գրուեր են ՚ի նպաստենց կարօտեալ բաղստքակցացը: Ուրեմն որչափ առաւել Աշխատել Բնիշեր-ին-ալ իրաւունքնայ ունենալ մեծաշուք Ամիրայից և յարդամեր Աղյուց մարդասիրական նպաստաւորութելու ամէնէն փոքր նպաստը՝ մեծադոյն նութեան տեղմիտի անցնի յիշեալ ընկերու

Վիսիթարեան միաբանութիւնը ,
Ահա մահուչափ մեղքեր՝ որոնք կըդրդեն ձեզ ;
Հեղինակու այլանդակ ստութիւններու : Եթէ
հաւասափ եք յաղթել յանցաւորին , ի՞նչ պէտք
է փոքրկութեանց գիմել , վաղել , ի՞նչպէս ատե-
լութեամբ քորբոքեալ կըխոնարհի մեծ անձերնիդ
նորեկ և համեստ աշակերտի մը առջե . անոր
պարող խօսքերէն ամբաստանութեանց նիւթեր
կըժայիէ , որ հրէցին աւելցունէ : Ո՞չ , արդեօք
ի՞նչպէս կընդդրիկէք , ի՞նչպէս կըհամբուրէք , եթէ
Վենետիկի միաբանութեան դէմ նոր կուտակից
մը շահիք : Այն ձեր անսանձ յանդգնութիւնը
պէտք չէ կաղալով երթայ , ստութիւններ մուրա-
նայ , իսկ Վիսիթարեանց վանքը աւելի աղջկէ կըսի-
րէ կաղալով Աստուածաբանութեան մէջ , մեզ
կըօնասիրութեան , ազգասիրութեան , առաքինու-
թեան հրաւիրէ անդադար , և ոչ թէ մոլութեց
և ախտից , և Աստուածաբանական վիճաբանու-
թեանց : Ոքափի կարելի է , կըկատարէ նա մեր
լուսահոգի և անմահ բարերարին Այմուէլ Վու-
րատոյ կամբը և կտակը , եթէ չէք կարդացած
զայն , կարդացեք և կընափ անոր մէջը ձեր բանի
մը ձեռնարկութեանց լուծումը գտնալ հայազգի

ΕΠΙΛΟΓΩΝ ΕΠΕΞΕΣΕΩΝ

թեան առջև՝ ըստորում թիւ մը պարագաց առկ մասցած է, ինչպէս լրադրոյ 417 թուղյուն մէջ նշանակած եմք ։ Յայտնի է որ Աշխաւեր Շնիքու- թեան նպատակը՝ տնանկ աղքատոց և խեղչ բան- տարկելոց խնամելէ, և զպրատանց նպատակա- տոյց ըլլալ։ Պարաք համարած է իշեն նաև խոր ելեմոնից հաշիւը և բաժանորդոց անուանը Աւ- շաբանյ միջոցու հրատարակել Պամեն տարի ։ Եւ- ոյս պարտաւորութիւնը ձշու իւ հասարելով մինչեւ իւր հինգերորդ տարին, երկրպացութիւն չունիմը թէ յետ այսօրիկ ևս խոր այս բարեկարգ շուի զէն ամեննենին պիտի ըլլարտու զի ։

803

Հինգերը ասաւ-ոյն բաժանորդոց Աղթավը
Ընկերութեան Անհիմայիլ .

Պարոնայք ։

եալ կը կիմնենք և կը հաստատենք թէ փորձով կը
ճանչնենք Վ ենետիի ողջամիտ և առաքինի վար-
դապետաց համեստ վարմունքն և լուսաւորեալ
վարդապետութիւնը : Վուրատեան վարժատան
մէջ միտքերնիս գրինք այն վերապատուելիք Վիսի-
թարեան Հարց խմաստուն խորհրդոցը համեմատ
վարունք և ուղղենք մեր ընթացքը աշխարհքիս
Ովիխանոսին մէջ, որուն ամբատառնիչ ալիքները
հոն գտնուած ժամանակինս ալ կու գային անոնց
հեղ և հանգարտ բնակութեանը վրայ ալ յար-
ձակել, առանց զանոնք խուսվելու, իբր ծովե-
գերեայ ժայռ մը՝ որ անխափստ և անվլուալ կ'ան-
գոսնէ թշնամին : Բայց անիբաւութեան գէմ
խօսելու, մանաւանդ այս պարագայիս մէջ մեղի
պարտք կը համարինք : Եւրկրիս վրայ նշանաւոր և
երկելիք ընկերութեանց պատիւը, փառքը և եր-
շանկութիւնը փոքրութի մարդկան և վատ հոգի-
ներուն գմբագդութիւնը կորաւ :

Բայց ով կարգեց դատաւոր խոսլերէն ճարտար գրքին հեղինակը Ա Ենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան փրայ . միթէ երկնային դատաւորն Աստուած և Պատրի անոնց աւելի մօտ չեն . Հոռիմ աւելի աղէկ չվղինար քննել և դատել անոնց վարմունքն : Միթէ այս երկելի հեղինակը

Վարիդումարը	.	.	բաժմն	55	Դիմութեանը մէծապէս նպատականոց կրնայ ըլլալ։ Ահա այսպիսի ընկերութիւններէն մէկն է Եղեսիոյ (Ուրֆո) մէջ մօտերս հաստատուած Եղեգորեան Ընկրութեանը, որ քառասուն արհես- տաւոր բարեմիտ անձինքներէ բազկացեալէ։ Որոնք թէպէտե քքաւոր մարզիկ են, այսու ա- մենայիւ ազգասիրութեան և ուսու մնասիրութե- ողւով արծարծեալ այս ազգօգուտ ընկերութիւր կազմեցին, որուն նպատակն է զպրատուն մը շ- նել, ու հայկաբանութիւնը և ուրիշ հարիկաւոր զանազան ուսունքնքը ծաղկեցրնել Եղեսիոյ մէջ։
Դերձակ Գալուստ Մալիսէնեան	.	.	1	Քաղաքացի Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Մկրտչիչ Մակարիսսեան	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Ծնոր եղբայրը Կարապետ	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Մահտեսի Գալուստ Մ. Մկրտչէնեան	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած		
Մահտեսի Մանուկ տէլը Յօհաննէսսեան	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած		
Դերձակ Յօհաննէս Պօղոսւան	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Գաղոսապր Կաճահանեան	:	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Միմէ օն Արտուր ածառիսան	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Յօհաննէս Կարապետ Պէկիան	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Դոնիսացի Ատեփան	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Քէօմահիացի Խաջոսուոր	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Մանիկան Երկանեան	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Եւետիք Երկանեան	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Յալիս Գրիգորեան	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	
Կարապետ Վաղարշէան	.	.	1	Արքայի կազմուած կազմուած կազմուած	

— Յանկալի է ապաքեն որ Եղեսիոյ մէջերեւան

ելած ուսումնասիրութեան ոչին՝ Կնայ մէջ հոտեանուէր, ուր տակաւ ին գպրատունները, ինչպէս որ կըսեմք յառաջդիմութեան մէջ չեն եւ ուսմանց սէրը այնքան չէ տպաւորեալ ժողովքը գեան զ լսաւորաց սիրութ : Այս եղելութիւնը անշուշտ խիստ ցաւ ալիք և, մանաւանդ բանի մը մասնաւոր պատճառաց համար, որոց առաջնուն է որ Անք քաղաքը մեր մեծացուք ազգապետ Ամիրայից հայրենիքը ըլլալով, և թէ չեմք սիսալիք, հարկ է որ ինամբ տարուի նոյն բաղքին գպրատանց բարեկարգութեանը վրայ : Այս օրինաւոր պատճառը յառաջ բերելնէս ետե, աւելորդ կըհամարիմք մին ոնկը զառացել, զգոնիք յարգոցներց կըսելու կըսել կրնան ինքիրմէ իմաստասիրել :

բնակով հայկաղան երեւլիները , որպէսզի մեջնինին բաժնորդական ուսումնասեր ընկերութիւնը հիմնադրելով , ջանք բնեն հայկաբանութիւնը և ուժից ուսմանը քը ծաղկեցնելու ՚ի պայծառութիւն ընդհանուր ազգիս և մասնաւորապէս ՚ի պարծանս Վկնեցի փամափայլ Վմիրայից մերոց . որոնք անշուշտ մեծ փափականօք պիտի աճապարեն առաստաձեռն նպաստիք օժանդակ ըլլալ յիշեալ ընկերութեանը . որ իրենց հայրենեաց այսինքն Վկնայ հայզգի բնակչաց ուսումնական և բարոյական կրթութեալ վրայ հոգ պիտի տանիս - Հաւաստի ըլլալով ՚որ հեռաւոր երկիրները գտնուող մեր համազգի և զբարց վերաբերեալ որ

և իցէ լուրերը հաճելի են յոյժ մեր քարեսէր ընթերցողացը, կը փութամբ յօժարամիտ հրատակակելու, թէ Զինաստանի Պանդոն քալարը բը նակօղ պատուաւոր վաճառական արժանայարդ պարոն Աէթ Աւետ Աէթեանին արու զաւակ մը ծներ է մօտերս, և այս առաջին անգամ ըլլարմ որ Զինաստանի մէջ հայագիտի ծնունդ մը տեղի ունեցաւ անշուշութեան արժանիէ :

Պանդոնի մէջ Հայոց քահանայ չդտնուելով, պարոն Աէթեանին նորածին երեխան Վնդվաց եկեղեցին մկրտուեր է, և ըստ ինդրոյ իւր ծնօղացը Յարութիւն անուն արուեր է անոր :

ամէն տեղ գտնուելու յատկութիւնը կուզէ ունենալ, և արբանեակներ և լրտեսներ տարածել ամէն տեղ, և անարժան, բայց իրեն համախոհ մարդիկներ գաղտնի ձեռնադրել: Ծփառն, արդեօք Պապին իշխանութելը վրայ աչք ունի, բայց թողարկութելը իրեն մօտ չորս կողմը նետէ, և կը տեսնէ խաբուած կուսակիցներ և ժողովրդին արդ արացի բողոքները, ինչպէս այն՝ որ Հայ անունը ընդունիր և կըբարձայ հայագիտի վրայ տիրել: Ծգութիւնը և կրօնիքը տարբեր բաներ են: Բայց այն որ ազգի մը չ' կրօնիքի մի ալ չկրնար ըլլալ: Պոհեմացի մըն է: Ծատ անգամ Հռոմիայ պատգամները, պատգաման որները այլակերպի լով մեծամեծ դժբաղդութիւններ պատճառեցին, և ստէպ Պապին անգամ վտանգի մէջ գրին, անքաղաքական վարմունքով մը: Պապին ծառայելուզեցին, բայց սատանայից հետ գաւակից եղան, Ոթին մոլեռանդութեան հուրը կամաւ չորս կողմերնիդ փշելով, ովլ հեղինակ, քանի մը կուսակիցներ շահելով, ժողովուրդը ցնորելուզելով Վենետիկի Ոխիթարեան միաբանութիւնը գտնէքիչ մը նումյունելու կը չանաք: Բայց անոնք ինչպէս կը պատասխանէն, և ի՞նչ կընեն: Աւդաբութեան և լուսաւորութեան ծառադաշնեւ

բով առհասարակ ազգին հոգին և միտքը բար-
գաւաճելով իրենց արժանաւորութիւնը և յարգը
կը ճանչցունեն, և միանդամայն ինքը լինին
սիրցունեն: Տգէտ ազգ մը արտօրնօք է ատառ-
տան կը կտրէ, իսկ լուսաւորեալ ազգ մը ծանր
քննութիւններէ ետքը իւր վճիռը կարտասանէ,
և պատիւ կրպարգենէ:

Ուրեմն սոդտաննելի կը լային Ա ենետիկի միաբանութեան վեցապատուելի շարքը , եթէ ձեր գծագրած խոտորնակ շաւզին հետևեին . դատապարտելի կը լային Եթէ , ղանազան մեղքերէ դատ՝ շողօբորթութիւնը և խորամանկութիւնը ծածկաբար բանեցունեին : Ուրբ հոգւոյ մը մէջ այսօտի դառնութի կրդտնուի եղեր : Աչ, լը եալէ այն մարդը , թէ յլասուծոյ և թէ մարդիկներէն՝ որ իր պարտքերը չկատարէր և ազդը կը հալածէ . կրօնը պաշտպաննելու տեղ կրվադարէ : Թա՞նգայն չարիմաստ և անհասուն մարդը յայտնէ իր վարքը , թողմանբամասն խոստովանանք ըլլայ և պատմէ գոնին իր քաղաքական կեանքը , եթէ ազգին , ընտանեաց , հաւատոյ և աշխարհին սուծէ կուղէ համարում ստանաւ :

100
100

